

O PREVOĐENJU SRPSKOHRVATSKOG PREZENTA NA TURSKI JEZIK

KERIMA FILAN

Filozofski fakultet Sarajevo

UDK 808.61/.62—559.1:809.435—559.1

Pregledni rad

Primljen: 16. septembra 1990.

Prihvaćen: 24. novembra 1990.

U radu se nastoji utvrditi kada se srpskohrvatski prezent prevodi na turski jezik jednim, a kada drugim članom binarne apozicije, s obzirom na to da srpskohrvatski infinitiv implicira kategoriju vida, dok je turskom jeziku to nepoznata kategorija, te s obzirom na to da u sistemu vremenskih glagolskih oblika u turskom jeziku postoje po dva gramatička vremena za svaku vremensku sferu.

Osnovna je funkcija vremenskih glagolskih oblika vezivanje za jedan od tri perioda na liniji vremena. Gramatičku oznaku vremena glagolski oblik dobija orijentirajući se prema momentu govora. Dok radnje koje su se dogodile prije momenta govora razumijevamo kao prošle, a radnje čije događanje dolazi poslije momenta govora kao buduće, one radnje koje se događaju naporedo sa momentom govora razumijevamo kao sadašnje. Za moment govora uzima se trenutak, odnosno, grafički predstavljeno, tačka na liniji vremena. Stoga se za sadašnje radnje može reći da su to one radnje koje počinju prije momenta govora i ne završavaju se do momenta govora.¹ One se mogu shvatiti samo kao trajne. Što se pak njihovog trajanja tiče, ono može biti različito: od samo nekoliko trenutaka do veoma dugog, pa i beskonačnog trajanja.

Cilj nam je da u ovom radu, upoređivanjem romana *Na Drini ćuprija* Ive Andrića sa prevodom tog djela na turski jezik (*Drina Köprüsü*), pokažemo kako se srpskohrvatski prezent prenosi na turski jezik. Nastojimo, naime, utvrditi kojim se glagolskim oblikom, ili pak kojim se sve glagolskim oblicima u turskom jeziku izražava ona radnja koja je u srpskohrvatskom jeziku označena prezentom budući da:

a) svako glagolsko vrijeme u turskom jeziku izuzevši prezent na (*i*)yor implicira kategoriju temporalnosti i kategoriju modalnosti. To, zapravo, znači da izborom jednog gramatičkog vremena govorno lice saopštava o vremenu vršenja glagolske radnje i o njenim popratnim objektivnim i sub-

¹ P. Sladojević, *O osnovnim vremenskim kategorijama upotrebe glagolskih oblika u srpskohrvatskom jeziku*, Beograd, 1966, 5.

jektivnim modalitetima², za razliku od srpskohrvatskog i drugih indoevropskih jezika u kojima se modaliteti glagolske radnje izražavaju posebnim sredstvima, a ne samim glagolskim vremenom.

b) u turskom jeziku postoje dva glagolska oblika za izražavanje sadašnjih radnji³ koji stoje u opoziciji po određenim semantičkim karakteristikama: prezent određeni (ili prezent na *-(i)yor*) i prezent neodređeni (ili prezent na *-r*).

Prezent određeni (tur. *şimdiki zaman*⁴) označava glagolsku radnju čije je događanje u toku, radnju koja se odvija (i) u momentu govora.⁵ Stoga rečenica *Erol geliyor* znači *Erol dolazi (sada, upravo)*.

Prezent neodređeni se u gramatikama turskog jezika naziva *geniş zaman (şiroko vrijeme)*⁶. Već se iz naziva vidi da se prezent neodređeni upotrebljava kod saopštavanja o radnji ili stanju koji nisu ograničeni na aktuelnu sadašnjost. Ovaj oblik, dakle, označava radnju čija procesualnost traje u sadašnjosti toliko dugo da se ona može odnositi na sve tri vremenske sfere⁷. Upravo zbog toga ovaj se oblik upotrebljava kod opisa

² Ova karakteristika finitnih glagolskih oblika u turskom jeziku proizilazi iz načina njihove tvorbe. Naime, glagolska vremena u turskom jeziku tvore se od glagolskih participa koji u svojoj semantici nose *kategoriju temporalnosti* i *kategoriju modalnosti*. (O ovom je kod nas pisao E. Čaušević u svom radu *Semantička analiza intencionala futura u savremenom turskom jeziku*, POX XXXII/XXXIII, 1982/83. (1984), 27—50. Kao osnova za izvođenje glagolskih vremena, takav turski particip se kombinuje sa glagolom *imek* (biti) i tvori sistem prostih i sistem složenih vremena. Prosta vremena nastaju dodavanjem prezenta glagola *imek* na particip, a složena, dodavanjem perfekta glagola *imek* na particip, npr.: *gelir + im > gelirim = ja dolazim; gelir + idim > gelirdim = ja sam dolazio, (ja bih dolazio)*.

³ Bitna karakteristika sistema glagolskih vremena u turskom jeziku je njihov binarni odnos. To, naime, znači da u svakoj vremenskoj sferi postoje po dva gramatička vremena koja međusobno stoje u opoziciji po svom semantičkom sadržaju. Ovo se tiče kako sistema prostih tako i sistema složenih vremena.

⁴ Prezent određeni tvori se dodavanjem prezenta glagola *imek* na particip na *-(i)yor*. Napomenućemo da se ovaj particip od ostalih razlikuje po tome što nema atributivnu funkciju.

⁵ J. Deny u svojoj gramatici (Türk Dili Grameri, Istanbul, 1941, 627) ovaj oblik naziva *présent duratif* i daje ovakav primjer: *şimdi seviyorum = şimdiki halde sevmekte devamliyim, j'aime actuellement*.

⁶ T. Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Istanbul, 1974, 391.

M. Engin, *Türk Dil Bilgisi*, Istanbul, 1962, 449.

T. N. Gencan, *Dilbilgisi*, Istanbul, 1975, 148.

⁷ J. Deny ovako objašnjava prezent neodređeni: *severim = mutat üzere, her zaman (volim = stalno, uvijek)* Türk Dili Grameri, 629. Kissling, ukazujući na razliku između dva prezenta, određenog i neodređenog, navodi ovakav primjer: ako sam ja u kratkoj posjeti nekom gradu, moram na pitanje kako mi se sviđa neka znamenitost odgovoriti *çok hoşuma gidiyor*, ali kao domaćin koji često dolazi na neko mjesto i koje mu je stalno pred očima, odgovorio bih *çok hoşuma gider* (H. J. Kissling, *Osmanisch-türkische Grammatik*, Wiesbaden, 1960, 424).

trajnih slika i događaja, te kao oblik za izražavanje radnje u poslovicama i iskazima slične sadržine, tj. kao gnomski prezent. Budući da radnja izražena prezentom neodređenim nije vremenski precizirana, ovo glagolsko vrijeme može implicirati modalno značenje, prije svega, nekategoričnosti, zatim potencijalnosti i intencionalnosti⁸. Tako tursku rečenicu *Erol gelir* prevodimo na srpskohrvatski jezik *Erol dolazi (često, obično, i slično)*⁹.

Imajući u vidu ove karakteristike glagolskih vremena u turskom jeziku, kao i činjenicu da je turski glagol — infinitiv neutralan u odnosu na kategoriju glagolskog vida, dok je u srpskohrvatskom jeziku vid morfološka kategorija, otvaraju nam se sljedeća pitanja: 1) Kada će srpskohrvatski prezent biti preveden na turski jednim, odnosno drugim članom binarne opozicije? 2) S obzirom na to da se radi o dva tipološki različita jezika, da li se srpskohrvatski prezent prevodi na turski uvijek prezentom?

Roman na kome smo vršili istraživanje govori o vremenskom periodu dugom oko četrinstotine godina. O ovom, odavno okončanom vremenu autor govori iz pozicije hroničara, pripovjedača koji je odvojen od vremena i događanja o kojima pripovijeda. Autor nekada svoju poziciju prepušta nekom liku navodeći šta on osjeća ili priča. Tako osim glasa autora, objektivnog pripovjedača, čujemo i glas drugih. Ovakva, retrospektivna pozicija pripovjedača, lingvistički se izražava u obliku prošlog vremena. Stoga je pripovijedanje u ovom romanu vršeno u najvećoj mjeri preteritalnim vremenima. Naš pripovjedač, međutim, kazuje i prezentom, približavajući na taj način događaje čitaocu, pa nam se učini da je on sam u trenutku iskazivanja sve to i doživljavao.

Polazeći u analizi od turskog teksta uočili smo da su u prevodu romana *Na Drini ćuprija* prezent određeni i prezent neodređeni ograničeni na samo nekoliko slučajeva. Evo tih primjera:

A. Prezent određeni ili prezent na *-(i)yor*

1. Ovaj prezent nalazimo *jedino* u dijalogu likova. To su, naime, one situacije kada autor svoju poziciju pripovjedača ustupa nekom liku iz romana. Svaki ovako upotrijebljen prezent odnosi se na »tekuću« sadašnjost sa tačke gledišta lika koji o radnji saopštava. Tako prezent određeni nalazimo u primjerima tipa:

— Ja *ne studiram* istoriju, počeo on.

— Eto vidiš, a da studiraš ti bi vidio...

— Ali *ne studiraš* je ni ti. (316)

⁸ O temporalnim i modalnim značenjima prezenta neodređenog vidjeti u pomenutom radu E. Čauševića, 42—46.

⁹ Ova se rečenica može prevesti na srpskohrvatski futurom: *Erol će (možda, vjerovatno) doći*. Prezentom neodređenim može se iskazati buduća radnja nekategorična, potencijalna. Tada je ovaj oblik u opoziciji sa kategoričnim futurom na *-(y)ecek*. Nas u ovom radu zanima prezent neodređeni kao član binarne opozicije *-(i)yor* : *-r*.

- Ben tarihle *ugraşmıyorum*, dedi.
- Belli... Ugraşsaydın görürdün...
- Ama sen de tarihle *ugraşmıyorsun*. (324)¹⁰

Prezentom određenim preveden je srpskohrvatski prezent u tekstu proglasa kojim se austro-ugarski car obraća kasabalijama, što predstavlja jednu vrstu prepričanog upravnog govora.

- Car i kralj *naređuje* da svi sinovi ove zemlje uživaju ista prava po zakonu... (169)
- Imperator-kral bu ülkenin bütün evlâtlarının aynı kanunlardan yararlanmasını /.../ *istiyor*. (156)

Upotreba prezenta u upravnom govoru u srpskohrvatskom jeziku se označava kao indikativna. Indikativni prezent se u jezicima u kojima je glagolski vid morfološkisan postiže isključivo glagolima *imperfektivnog vida*.

B. Prezent neodređeni ili prezent na -r

1. Prezent neodređeni nalazimo u onim dijelovima teksta u kojima se autor obraća čitaocima opisom neke trajne slike. Takvi su opisi u našem jeziku kazani kvalifikativnim prezentom, koji se još terminološki označava i kao sjevremeni prezent. Ovim se oblikom kazuje stalan i neprekidan proces prisutan u vrijeme govorenja, ali i u svako drugo vrijeme. Navešćemo primjer opisa kasabe na početku romana:

- Većim delom svoga toka reka Drina *protiče* kroz tesne gudure između strmih planina ili kroz duboke kanjone okomito odsečenih obala. (47)

- Drina, daha çok, sarp dağlar arasındaki dar boğazlarda ya da deren uçurumlar içinde *akar*... (21)

Sjevremeni prezent u srpskohrvatskom jeziku pripada indikativu, pa su svi glagoli u ovakvim opisima *imperfektivni*.

2. Prezent neodređeni nalazimo u prevodu onih iskaza kojima autor iznosi neko svoje uvjerenje i mišljenje, a koje ima karakter stalno prisutne istine. U ovakvim iskazima prezent se veoma približava gnomskom, iako on to nije u pravom smislu riječi, jer se radi o razmišljanji-

¹⁰ Broj citata označava stranicu u romanu, odnosno prevodu prema sljedećim izdanjima: Ivo Andrić, *Na Drini ćuprija*, Savremena književnost naroda i narodnosti Bosne i Hercegovine u 50 knjiga, Svjetlost, Sarajevo; Ivo Andrić, *Drina Köprüsü*, 10. Baskı, Sırpça aslından çevirenler: Hasan Ali Ediz, Nuriye Müstakimoğlu, Altın Kitaplar Yayınevi tarafından onuncu kez eylül 1977'de yayınlanmıştır.

ma i iskazima samog autora. Kako takve rečenice predstavljaju autorovu meditaciju povodom nekog događaja o kome se u romanu pripovijeda, ovaj se prezent javlja i u kontekstu sa preteritalnim vremenima. Na primjer, kada pripovjedač govori o radu čardaka koji je podignut na kapiji višegradskog mosta za vrijeme burnih događaja između Srbije i bosanskog pašaluka, sve radnje kazuje perfektom, a misao koja predstavlja autorovu meditaciju, izražena je, što se gramatičkog vremena tiče, prezentom. Čak je od pripovijedanog događaja odvojena zagradom. Evo tog primjera:

— Da bi što bolje i sa što manje truda mogla da vrši taj posao, vojska je stala da podiže drven čardak nasred mosta, pravo čudovište i rugobu po obliku, položaju i materijalu od kojeg je sagrađena. (Ali sve vojske sveta *podizū* za svoje isključive ciljeve i trenutne potrebe takve građevine...). (127)

— Birliğin bu görevi daha kolaylıkla görebilmesi için köprünün ortasına bir nöbetçi kulübesi yaptılar. Bu adeta çirkinlik örneği gibi bir şey olmuştı. Bu gibi hallerde her ordu, ödevini gereğince yapabilmek için /.../ bu çeşit askerî karakollar *kurar*. (110)

Kao što se iz gornjeg primjera vidi, u srpskohrvatskom jeziku u iskazima ovog tipa može doći *prezent imperfektivnih glagola*. Sličan primjer imamo i u sljedećoj rečenici koja takođe predstavlja autorovu meditaciju:

— Narod *pamti i prepričava* ono što može da shvati i što uspe da pretvori u legendu. (63)

— Halk anlatabildiği ve ona bir masal çeşnesi verebildiği şeyleri *hatırlar ve anlatır*. (39)

Navešćemo primjer kada jedno uopšteno iskustvo ne izgovara sam pripovjedač, nego to prepušta nekom liku, u ovom slučaju Glasinčaninu:

— *Muči se* čovjek do vijeka, a nikad *nema* ni ono što mu treba a kamo li ono što želi. (316)

— İnsanoğlu bütün ömrü boyunca *üzülür durur* ve hiç zaman ne ona gerekli olanını, ne de istediğini elde etmeyi başarır. (323)

U iskazima koji imaju karakter opšte važeće istine u srpskohrvatskom jeziku dolazi i *prezent perfektivnih glagola*, na primjer u rečenici:

— Nesreća nesrećnih ljudi i jeste u tome što za njih stvari koje su inače nemoguće i zabranjene *postanu*, za trenutak, dostižne i lake... (213)

Prezent perfektivnih glagola označava ponavljanje radnje u sadašnjosti. U turskom jeziku modalitet iterativnosti implicira oblik prezenta neodređenog. Tako prevod gornjeg srpskohrvatskog iskaza glasi:

— Mutsuz insanların felaketi bundan ileri gelir. Parlak ve erişilmez olan şeyler bir an için onlara kolayca erişilecekmiş gibi *görünür* ... (204)

Ponavljanje radnje u srpskohrvatskom jeziku može signalizirati, osim samog glagolskog vida, i odgovarajući adverbijal koji sadrži semantičku komponentu ponavljanja, bilo da ona dolazi uz glagole perfektivnog vida (što je češći slučaj), ili pak uz glagol imperfektivnog vida. Na primjer pri-loška odredba »uvek« u sljedećoj rečenici:

— Tako se *uvek* u blizini nadmoćnog neprijatelja i pre velikih poraza *javlja*ju u svakom osuđenom društvu bratoubilačke mržnje i međusobni sporovi. (163/4)

— Üstün bir düşman yaklaşırken ve büyük yenilgelerin arifesinde iken, kardeş kardeşe düşman olur. Anlaşmazlık *ortaya çıkar*. (151)

Ili, adverbijal »obično« u rečenici:

-/.../ jer u trenucima društvenih potresa i velikih, neminovnih pro-mena *obično izbiju* ovakvi ljudi napred, i, mezdрави ili nepotpuni, vode stvari naopako i stranputicom. (162)

— Çünkü böyle anlarda, bir toplumun sarsıldığı, önüne geçilmez büyük değişikliklerin olduğu anlarda bu gibi adamlar ortalığı büt-bütün *alt üst ederler*. (149)

Na osnovu gornjih primjera može se zaključiti da je srpskohrvatsko sadašnje vrijeme u romanu *Na Drini ćuprija* na turski jezik prevedeno sa-dašnjim vremenom u sljedećim slučajevima:

A. određenim prezentom

1. u upravnom govoru — imperfektivni glagoli

B. neodređenim prezentom

1. kod opisa trajnih slika — imperfektivni glagoli
2. u iskazima koji imaju — imperfektivni glagoli
karakter trajne istine — perfektivni glagoli

U svim ostalim slučajevima kada je u srpskohrvatskom tekstu upo-trijebljen prezent prevodilac je postupio tako što je gramatičko sadašnje vrijeme »pomjerio« u sferu prošlosti.

Unošenjem prezenta u retrospektivno pripovijedanje autor kazuje sa tzv. *sinhrone pozicije*¹¹, dakle, kao da je on sam u istom vremenu u kojem je opisana ličnost ili događaj. Objektivno, međutim, radnje u takvom pripovijednom segmentu pripadaju prošlosti, što se u turskom jeziku mora i naznačiti preteritalnim gramatičkim vremenom. Ovakav prezent, koji se u srpskohrvatskom jeziku označava kao relativan, jer se vrijeme njime iskazane radnje određuje prema nekom drugom momentu a ne prema momentu govora, u romanu *Na Drini ćuprija* prevođen je na turski sljedećim glagolskim oblicima sfere prošlosti: imperfektom određenim, imperfektom neodređenim, i samo u jednom slučaju perfektom određenim. Pokazaćemo to na primjerima:

C. Imperfekt određeni ili imperfekt na -(i)yordu¹²

1. Ovim je oblikom redovno preveden srpskohrvatski *historijski prezent*. Historijski prezent označava takvu radnju koja se dogodila naporedo sa nekom drugom prošlom radnjom. Ta je naporednost u tekstu redovno označena, obično drugim preteritalnim vremenom, ili pak samom situacijom. Kako je za turskog govornika radnja koja je u srpskohrvatskom tekstu iskazana historijskim prezentom zapravo prošla, što se i formalno naznačava finitnom formom glagola, u prevodu na turskom jeziku nije mogao biti ostvaren onaj stilski momenat kada pripovjedač u svojoj priči prelazi sa gramatičkog prošlog na sadašnje vrijeme. Takav primjer imamo u sljedećem odlomku:

— Muškarci su većinom išli pešice, prašni i pogruženi, a na sitnim konjima klatile su se umotane i zabuljene žene ili nejaka deca, uvezana među denjkovima ili sa sanducima. Poneki ugledniji čovek jaše na boljem konju, ali nekim pogrebnim kasom oborene glave, tako da još više odaje nesreću koja ih je ovde doterala. (141)

— Adamların çoğu yaya olarak üst baş toz içinde iki kat yürüyorlardı. Küçük atların üstünde de sarınıp sermalanmış kadınlar, sandıklara değneklere bağlanmış küçük çocuklar, sallana sallana geliyorlardı. Bazan da iyi bir ata binmiş önemli bir kişi görünüyor, gözlerini yerden kaldırmıyordu. Bu hali ise de onu buraya sürükleyen felâketi daha güçlü olarak belirtiyordu. (127)

D. Imperfekt neodređeni ili imperfekt na -rdi¹³

¹¹ B. A. Uspenski. *Poetika kompozicije—semiotika ikone*, Beograd, 1979, 104.

¹² Imperfekt određeni tvori se kombinovanjem participa na -(i)yor i perfekta glagola *imek*. Na primjer, *geliyor + idim > geliyordum = ja sam dolazio*. Njime se izražava homgena kontinuirana radnja koja se odvijala u određenom vremenskom periodu u prošlosti.

¹³ Imperfekt neodređeni tvori se dodavanjem perfekta glagola *imek* na particip na -r. Na primjer, *gelir + idim > gelirdim = ja sam dolazio (ja bih dolazio, imao sam običaj da dolazim)*. U gramatikama turskog jezika nazvan je *geçmişte geniş zaman* (*široko vrijeme u prošlosti*). Ovim se nazivom, naime, pokazuje da su sva značenja koja implicira prezent neodređeni (odnosno particip na -r) prenesena u sferu prošlosti.

1. Imperfektom neodređenim preveden je srpskohrvatski *kvalifikativni prezent* kojim se kazuju osobine nekog lika iz romana. Kako ovaj prezent uopšte označava stalne osobine, u turskom jeziku one moraju biti izražene participom na *-r*, shodno značenju ovog participa koji svojom semantikom obuhvata sve tri epohe na tripartitnoj vremenskoj osi. Kako pak likovi koji se spominju u romanu *Na Drini ćuprija* pripadaju davno završenom vremenu, ovaj se particip u turskom prevodu pomjera u prošlost uvođenjem imperfekta na *-rdi*. Uzećemo kao primjer sljedeći odlomak:

— Pravi kasablija *nije* po prirodi *kockar*. Kao što smo videli, njihove strasti su druge i drugačije; neumerena ljubav prema ženama, sklonost ka piću, pesmi, skitnji ili dokonom maštanju pored rodne reke. A čovekova sposobnost je ograničena u svemu, pa i u tome. Stoga se strasti u njemu *sukobljavaju, potiskuju* i često potpuno *isključuju* jedna drugu. (195)

Cijeli je odlomak ispričan prezentom. Prevod na turski jezik glasi:

— Gerçek Vişegradlı'lar kumari *sevmeszlerdi*. Gördüğümüz gibi onların tutkusu bütünümlü başkaydı. Kadınlara aşırı düşkünlük, içki, şarkı söylemek ve doğdukları ırmağın kıyısında başıboş gezerek hayal kurmak.

Insanoğlunun herşeyde yeteneği sınırlıdır. Bundan bile... Onun için de tutkular birbirleriyle *çatışır*, birbirini iter, çoğu zaman da biri ötekini *bastırır*. (184)

Upoređivanjem prevoda sa originalom primjećuje se da su oblici prezenta u rečenicama koje se svojim sadržajem odnose na ljude iz višegradske kasabe prevedeni imperfektom neodređenim. Drugi pak dio teksta, koji ima značenje uopštenog iskustva, preveden je na turski prezentom neodređenim (up. B. 2.).

2. Karakter opšteg iskustva imaju i rečenice u sljedećem primjeru:

— To naročito važi za izuzetno velike, pobožne i slavne ljude. Uz svakog od njih *raste*, uporedo sa njihovom slavom, i njihov krvnik i *vreba* priliku, pa nekad je *uhvati* pre, a nekad posle. (261)

Ovako o anarhizmu razmišlja i kasabalijama govori muderis. Pripovjedač ove riječi prenosi u formi neupravnog govora, a da su ovo »tuđe« tj. muderisove riječi signalizira napomenom »po njegovom tumačenju«. Tako ono što govori muderis do čitaoca dolazi iz tačke gledišta pripovjedača, a ne iz tačke gledišta samog lika. Zbog toga je u prevodu ovog odlomka došao imperfekt neodređeni, a ne prezent neodređeni, kao u svim drugim primjerima koji predstavljaju neko opšte iskustvo.

— Bu özellikler çok büyük, çok sofı, çok ünlü kişiler için kaçınılmaz bir şeydi. Cellatları da yanlarında şöhretleriyle paralel olarak *gider* ve fırsat *kollardı*. Yalnız bazan daha erken, bazan daha geç *yakalardı*. (261)

3. Imperfektom neodređenim preveden je srpskohrvatski prezent kojim se kazuju radnje što su se ponavljale u prošlosti. Na ponavljanje radnje u ovakvim primjerima u tekstu na srpskohrvatskom jeziku ukazuju *glagoli perfektivnog vida* uz koje može doći i odgovarajući adverbijal, kao u rečenici:

— Tu se *uvek nađu* tri-četiri čoveka kojima je kocka preća od svega. (195)

— Bu odada *her zaman*, kumarı her şeyden üstün tutan üç dört kişi *bulunurdu*. (184)

Nekada, međutim, na ponavljanje radnje ukazuje i sama situacija. Na primjer, kada pripovjedač opisuje kako najugledniji ljudi iz kasabe sjede na kapiji i čekaju dolazak austro-ugarske vojske, on povremeno napušta vrijeme o kome pripovijeda, i prelazi u neko drugo, ranije vrijeme, pričajući o životu svakog od tih uglednih ljudi. Kada za pop-Nikolu kaže:

— Iz dućana sa obe strane ulice *pozdravljaju* ga čaršilije, ma koje vere bili. Žene se *sklanjaju* i stojeći pognute glave *čekaju* da dedo prođe. (173)

čitalac iz konteksta razumijeva da su se ove radnje ponavljale uvijek kad bi pop-Nikola prolazio višegradskom kasabom. Prevod ovog odlomka na turskom jeziku glasi:

— Geçtiği yollardaki iki taraflı dükkanların sahipleri hangi dinden olursa olup çıkıp onu *selamlardı*. Kadınlar ona rastlayınca bir kenara çekilerek *yol verirler*, başları eğik bir halde büyük babanın geçmesini *beklerlerdi*. (161)

E. Perfekt određeni ili perfekt na -di¹⁴

1. Rekli smo naprijed da je na jednom mjestu u romanu srpskohrvatski prezent preveden na turski jezik perfektom određenim. To je slučaj kada jedan od likova u romanu u pripovijedanju upotrebljava prezent perfektivnih glagola.¹⁵ Upotrijebljen u pripovijedanju prezent perfektivnih glagola označava svršenu radnju u prošlosti, bez mogućnosti njenog

¹⁴ Perfektom određenim u turskom se jeziku označava *jednokratna radnja u prošlosti* u čiju se procesualnost govorno lice osvjedočilo bilo svojim neposrednim učestvovanjem bilo posmatranjem radnje.

¹⁵ Ž. Stanojić kaže da za Andrićev stil i jeste karakteristično da je prezent perfektivnih glagola u pripovijedanju ograničen samo na govor likova, a nema ga u piščevom ličnom stilu. (*Jezik i stil Iva Andrića*, Beograd, 1967, 247).

ponavljanja. Zato se on definiše kao sinonim aorista.¹⁶ Budući da ovaj, srpskohrvatski relativni prezent označava *svršenu radnju u prošlosti*, u turskom jeziku ona može biti izražena jedino *perfektom određenim*, kao što pokazuje ovaj primjer:

— A kad su prelazeći most stigli na kapiju, *sednu* tu da se malo odmore i još jednom potegnu... Zato Okolištani *posedaju* kao kod kuće, *otvore* torbu sa jelom i *načnu* novu plosku rakije. (370)

— Köprüyü geçerek Kapiya'ya gelince de biraz durup dinlemek ve bir kaç yudum daha içmek için sofaya *oturdular*... Onun için Okolişteli'ler, oraya /.../ kendi evlerinde imiş gibi rahat rahat *yerleştiler* ve torbalarını açarak bir şişe rakı ile öteberi *çıkardılar*. (388)

Iz navedenih primjera vidi se da je srpskohrvatski prezent preveden na turski jezik mekim od preteritalnih vremena onda kada se njime kazuje radnja ili stanje koji pripadaju prošlosti. Tako je srpskohrvatski prezent preveden, osim prezentom određenim i prezentom neodređenim još i sljedećim vremenima:

C. imperfektom određenim

1. historijski prezent — imperfektivni glagol

D. imperfektom neodređenim

1. kod opisa trajnih osobina likova — imperfektivni glagoli

2. kod iskazivanja radnje koja se ponavljala — imperfektivni glagoli
— perfektivni glagoli

E. perfekt određenim

1. u pripovijedanju — perfektivni glagoli

ZUM ÜBERSETZEN DES SERBOKROATISCHEN PRÄSENS INS TÜRKISCHE

Zusammenfassung

Die Analyse der Übersetzung des grammatischen Präsens aus dem Serbokroatischen ins Türkische auf Grund der Belege aus dem Roman »Die Brücke über die Drina« von Ivo Andrić und seiner türkischen Übersetzung («Drina Köprüsü») führte zu folgenden Schlussfolgerungen: Mit dem Präsens auf -(i)yor und dem Präsens auf -r wurden das serbokroatische Präsens in direkter Rede, das Präsens in Sätzen, die zu lange dauernden Beschreibungen gehören und in denjenigen Sätzen, wo allgemeine Wahrheiten mitgeteilt werden, übersetzt. Alle anderen Fälle, also das serbokroatische historische Präsens das Präsens in Sätzen, deren Inhalt sich auf die Personen im Roman bezieht, und das Präsens perfektiver Verben im Erzählen wurden mit einem der präteritalen Tempora übersetzt.

¹⁶ Ovo bilježi Ž. Stanojčić, n. d., 247. Napomenućemo i to da je u turskom prevodu ovog romana svaki srpskohrvatski aorist preveden perfektom određenim.